

AFRIKAN VARHAISHISTORIAA

AFRIKKA ON IHMISLAJIN SYNTYKOTI

- Homo sapiens kehittyi Afrikassa 200 000–300 000 vuotta sitten.
- Varhaisimpia nykyihmisen fossiileja on löydetty nykyisen Marokon ja Etiopian alueelta.
- Ihminen levittäytyi Afrikasta muualle maailmaan useassa aallossa.
- Nykyiset Afrikan ulkopuoliset ihmiset polveutuvat 80 000–60 000 vuotta sitten Afrikasta muuttaneista.
- Ihmiset elivät Afrikassa pienissä keräily- ja pyyntiyhteisöissä tuhansien vuosien ajan.

MAANVILJELYYN SIIRTYMINEN

- Maanviljelys levisi Afrikkaan Niilin laaksosta alkaen 4000-luvulta eaa. Pääelinkeino siitä tuli ajanlaskun alkuun mennessä.
- Viljely ja ilmaston kuivuminen tekivät Saharasta autiomaan vuosien 4500–2000 eaa. aikana.
 - ↪ Saharaan jäi karjataloutta harjoittavia paimentolaisia.
 - ↪ Saharan alueen ihmiset siirtyivät etelään bantuyhteisöjen alueille.
- Bantuekspansio 2000-luvulta eaa. alkaen:
 - ↪ Bantut levittäytyivät koko eteläiseen Afrikkaan ja työnsivät keräily- ja pyyntikansat tieltään.
 - ↪ Menestyksen taustalla olivat maanviljely ja raudanvalmistustaito (aseet). Valloituksia edisti myös malaria, jolle bantut olivat vastustuskykyisiä.
 - ↪ Ekspansion mukana levisi bantujen kieli ja kulttuuri, esimerkiksi käsityötaito.

VARHAISET KUNINGASKUNNAT

- Maanviljelykseen siirtymisen myötä perustettiin kaupunkeja, joiden ympärille muodostui kuningaskuntia 500-luvulta alkaen.
- Kuningaskunnat syntyivät alueen kaupan valvomiseksi ja sijaitsivat usein kauppareittien varrella.
- Ennen eurooppalaisia Afrikan alueita ja kauppaa hallitsivat lukuisat, joskus hyvin lyhytikäiset, kuningaskunnat.
- Ghana oli Länsi-Afrikan pitkäaikaisimpia kuningaskuntia:
 - ↪ kulta-aika 800–1100-luvuilla
 - ↪ vauraus perustui kaupan verottamiseen
 - ↪ Ghanan sijainti oli edullinen: pohjoisen karavaanireiteiltä tuotiin etelään muun muassa hevosia ja suolaa, etelästä puolestaan muun muassa norsunluuta ja pähkinöitä.
 - ↪ urbaani pääkaupunki Koumbi Saleh
 - ↪ vahva armeija > uusia kauppa-alueita valvottavaksi ja verotettavaksi
 - ↪ elinkeinoina maanviljely ja kalastus
- Muita muinaisia länsiafrikkalaisia kuningaskuntia:
 - ↪ Mali (kukoistusaika 1300-luvulla)
 - ↪ Songhai (kukoistusaika 1400-luvulla)

DEKOLONISAATIO AFRIKASSA

AFRIKAN ITSENÄISET VALTIOT ENNEN TOISTA MAAILMANSOTAA

- Egypti itsenäistyi 1922, mutta Ison-Britannian vaikutus säilyi maassa aina 1950-luvulle saakka.
- Liberia perustettiin 1800-luvulla Amerikassa vapautettujen orjien siirtokunnaksi.
- Etiopia säilytti itsenäisyytensä koko kolonialismin ajan lukuun ottamatta Italian miehitystä 1936–1941.
- Etelä-Afrikka sai itsenäisyyden 1931, kun Iso-Britannia julisti siirtomaitaan vapaiksi.

DEKOLONISAATIO ELI SIIRTOMAAVALLAN PÄÄTTYMINEN

Dekolonisaation syitä:

- siirtomaavalttojen heikentyminen maailmansodissa
- yleisen ilmapiirin muutos
 - ↳ kolonialismia ei enää pidetty oikeutettuna
 - ↳ II maailmansodan jälkeen perustettu YK korosti kansojen itsemääräämisoikeutta
- nationalismin leviäminen ja vapausliikkeet siirtomaissa
- kylmä sota: Neuvostoliitto tuki vapausliikkeitä

DEKOLONISAATIO AFRIKASSA

- Suurin osa maista itsenäistyi 1950- ja 1960-luvuilla.
- Itsenäistyminen tapahtui pääosin rauhanomaisesti. Esimerkiksi britit eivät vastustaneet siirtomaidensa pyrkimyksiä itsenäistyä.

DEKOLONISAATIO AFRIKASSA

- Ranska piti omistuksistaan tiukasti kiinni. Algeriassa sodittiin monta vuotta ennen itsenäistymistä 1962.
- Viimeisenä siirtomaistaan luopui Portugali 1970-luvulla.
- Moni maa ajautui itsenäistymisen jälkeen sisällissotaan, esimerkiksi Belgian Kongo ja Nigeria.

NAISEN ASEMAAN AFRIKASSA

NAISEN ASEMAAN VAIKUTTAVIA TEKIJÖITÄ

On tärkeä huomata, että mikään yksittäinen tekijä, kuten kulttuuri, uskonto, elintaso tai koulutus, ei yksinään selitä naisen asemaa missään maassa. Naisen aseman ymmärtämiseen tarvitaan *intersektionaalista* eli moniperustaista näkökulmaa.

On myös muistettava, että Afrikan maat ovat hyvin erilaisia, joten mitään yleistä naisen asemasta on vaikea sanoa. Seuraavilla dioilla esitetään joitakin näkökulmia ilmiöihin, jotka vaikuttavat naisen asemaan Afrikassa.

NAISET JA PERINTEISET AFRIKKALAISET YHTEISÖT

- Naisen asemaan vaikutti se, oliko yhteisö **matrilineaarinen** (suvut määrittyvät äidin mukaan) vai **patrilineaarinen** (suvut määrittyvät isän mukaan).
- Matrilineaarisisa yhteisöissä naisilla saattoi olla paljonkin valtaa. Patrilineaarisisa yhteisöissä puolestaan nainen oli ja saattaa edelleen olla joko isänsä, aviomiehensä tai lähimmän miessukulaisensa määräysvallan alla.
- Monissa yhteisöissä ikä ja *senioriteetti* oli sukupuolta tärkeämpi statustekijä. Esimerkiksi isosiskoä saatettiin arvostaa enemmän kuin pikkuveljeä.
- Naisen hedelmällisyyttä arvostettiin laajasti. Toisaalta lapseton nainen kohtasi usein halveksuntaa ja joutui jopa yhteisön hylkäämäksi.

NAISET, POLITIIKKA JA KOULUTUS

Monissa Afrikan maissa naisten osuus politiikan johtopaikoilla on kasvanut nopeasti viime vuosikymmeninä ja monissa maissa on otettu sukupuolikiintiöt käyttöön. Esimerkiksi 2019 naisministereitä oli

- Ruandassa 51,9 %
- Etelä-Afrikassa 48,6 %
- Etiopiassa 47,6 %.

Toisaalta Marokossa luku oli vain 5,6 % ja Nigeriassa 8 %. (lähde: un.org, haettu 2022)

Naisten osuuden kasvua estävät osaltaan asenteet ja osaltaan naisten miehiä alhaisempi koulutus.

Tyttöjen koulunkäyntiä rajoittavat varhaiset avioliitot ja raskaudet. Myös kuukautiset voivat rajoittaa koulunkäyntiä, jos koulussa ei ole puhtaita wc-tiloja tarjolla eikä tytöllä ole mahdollisuutta hankkia hygieniatarvikkeita.

NAISET JA KÖYHYYS

Maailman absoluuttisessa köyhydessä elävistä noin 70 % on naisia.

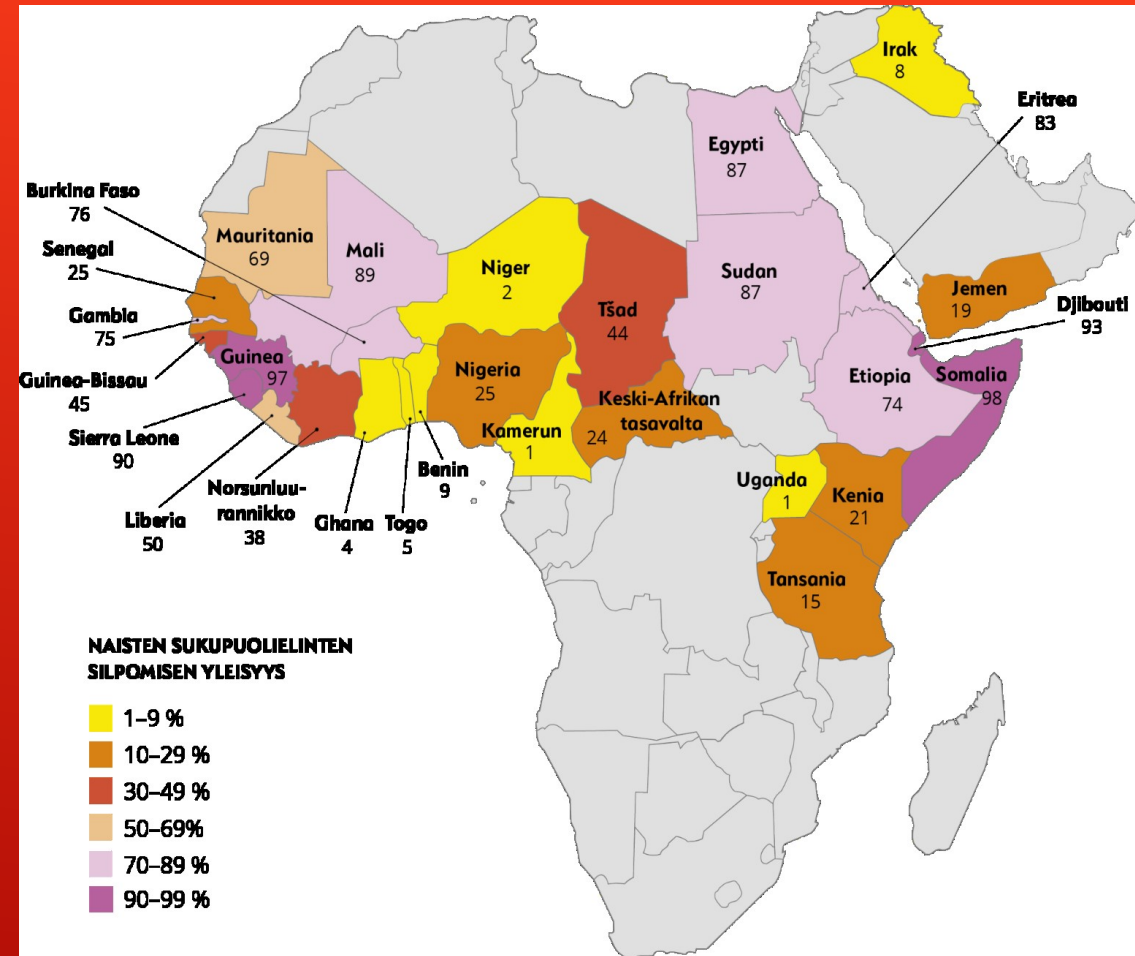
Köyhyys on myös Afrikassa yksi suurimmista naisen asemaa määrittävistä tekijöistä.

Afrikassa naisen velvollisuuksiin katsotaan pienestä pitäen kuuluvan kodin ja perheen hoitaminen. Esimerkiksi polttopuiden ja juomaveden noutaminen ovat naisen velvollisuuksia, jolloin aikaa palkkatyölle tai koulunkäyntiin jää vähän.

Raskaus ja synnytys voivat olla köyhydessä eläville naisille hengenvaarallisia.

NAISTEN SILPOMINEN

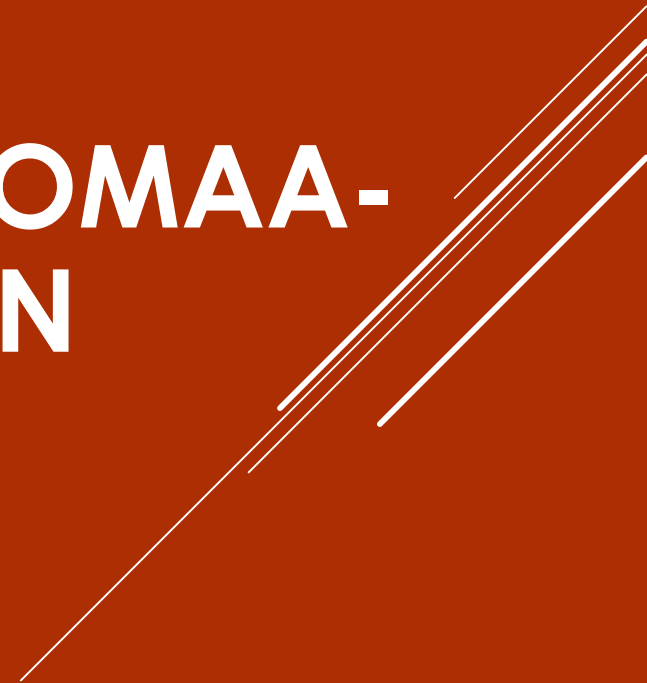
- Naisten sukuelinten silpomista tapahtuu lähinnä Afrikan maissa, mutta myös Lähi-idässä ja joissain Aasian maissa.
- Perinne liittyy endogaamiseen paimentolaisheimojen valtakulttuuriin. Naisten seksuaalisuutta kontrolloimalla on haluttu varmistaa, etteivät he saa lapsia heimon ulkopuolisten kanssa.
- Jotkut islamin koulukunnat edellyttävät naisten silpomista, koska se estää seksuaalisen nautinnon ja näin vähentää moraalittomana pidettyä seksuaalista halua.

NAISTEN SILPOMINEN

- Silpomisessa kaikki tai osa naisen ulkoisista sukupuelimistä poistetaan.
- Operaatio aiheuttaa terveysriskejä ja estää seksuaalisen nautinnon.
- Perinnettä noudattavissa yhteisöissä operaatio on avioliiton ja yhteisöön kuulumisen edellytys. Se on myös eräänlainen siirtymäriitti tytöstä aikuiseksi naiseksi.

LATINALAISEN AMERIKAN SIIRTOMAA- AIKA JA ITSENÄISTYMINEN

ESPANJALAISVALLOITUKSET

Se ei riutunut hiljalleen, vaan se murhattiin kukoistuksensa täydessä loistossa, tuhottiin kuin kukka, jonka ohikulkija iskee poikki.

– Historioitsija Oswald Spengler asteekikulttuurin tuhosta

- Espanjalaiset **konkistadorit** saapuivat Väli- ja Etelä-Amerikkaan 1400-luvun lopulla.
- Uusien kauppareittien etsimisestä alkaneiden löytöretkien luonne muuttui. Konkistadoreja motivoivat aluevaltaukset, kulta ja rikkaudet sekä halu levittää kristinuskoa.
- Ryöstö- ja valloitusretkistä seurasi Amerikan alkuperäiskulttuurien tuho:
 - ← asteekivaltakunnan valloittaminen 1519–1521
 - ← inkavaltakunnan valloitus 1532
- Tilanteen yllättävyys, tuliaseet, hevoset ja taudit olivat eurooppalaisten valloittajien etuna.

LÖYTÖ- VAI RYÖSTÖRETKET?

- Eurooppalaisten saapumisesta Amerikan mantereelle on käytetty monia eri nimityksiä:
 - ↳ löytöretket
 - ↳ kahden maailman kohtaaminen
 - ↳ ryöstöretket
 - ↳ miekkalähetys

MENNEISYYDEN JÄLJET

Kamppailu historiasta näkyy yhä.

- Mitä nimitystä eurooppalaisten saapumisesta pitäisi käyttää historiankirjoituksessa?
- Mitä Amerikassa juhlitaan lokakuun 12. päivää?
 - ↳ Kristoffer Kolumbuksen päivää
 - ↳ vai alkuperäiskansojen juhlapäivää?
- Kolonialistien patsaiden tuhriminen ja poistaminen
- Kolonialismin käsittely kouluissa
- Kriittinen keskustelu alkuperäiskansojen ja -kulttuurien asemasta nyky-yhteiskunnassa

LATINALAISEN AMERIKAN ITSENÄISTYMINEN

- Espanja ja Portugali jakoivat 1400-luvun lopulla Etelä- ja Väli-Amerikan Tordesillasin sopimuksella (1494):
 - ↳ Espanja sai suurimman osan mantereen alueista.
 - ↳ Portugali Brasilian alueen.
- Siirtomaavalta kesti noin kolmesataa vuotta, kunnes siirtomaat itsenäistyivät 1800-luvun alkupuolella.

LATINALAISEN AMERIKAN ITSENÄISTYMINEN

Itsenäistymiseen vaikuttivat monet syyt:

- emämaan harjoittama siirtomaata riistävä **merkantilismi**
- paikallisväestön huono asema, esimerkiksi kreolit
- valistuksen ihanteet vapaudesta, solidaarisuudesta ja tasa-arvosta
 - ← erityisesti Yhdysvaltojen itsenäistyminen ja Ranskan suuri vallankumous
- Britit ja hollantilaiset tukivat latinalaisen Amerikan itsenäistymistä heikentääkseen kilpailijoitaan.

SIIRTOMAA-AJAN VAIKUTUKSET

Itsenäistymisestä huolimatta Latinalaisen Amerikan ongelmat eivät kadonneet.

- Kreoliylimystö otti espanjalaisten paikan.
- **uuskolonialismi** ja **dollari-imperialismi**
- yhteiskuntaryhmien suuret varallisuuserot
- heikko demokratia, kansannousut ja sotilasvallankaappaukset
→ diktaattorien valtaannousu
- Kylmän sodan aikana suurvallat tukivat maiden sisäistä valtataistelua.
 - ↑ Kiina ja Neuvostoliitto tukivat sosialistisia vallankaappauksia.
 - ↑ Yhdysvallat tuki oikeistolaisia, suurtilallisia ja armeijan kenraaleja.

ALKUPERÄISKANSAT JA -KULTTUURIT

ALKUPERÄISKANSAT JA -KULTTUURIT

- **Etniset alkuperäiskulttuurit** ovat kulttuureja, jotka ovat säilyttäneet perinteiset elämäntapansa kohdatessaan muita kulttuureja.
- **Etninen** viittaa kansaan tai yhteisöön, jonka kulttuurin tavat ovat melko yhdenmukaiset.
- **Alkuperäiskansat** ovat alueen alkuperäisväestöä tai väestöryhmiä, jotka
 - a. ovat asuneet alueella pitkään
 - b. eläneet pääosin erossa maan valtakulttuurista
 - c. säilyttäneet omat kielelliset ja kulttuuriset perinteensä.

ALKUPERÄISKANSAT JA KULTTUURIEN KOHTAAMINEN

- Kulttuurien kohtaaminen on tuhonnut monia alkuperäiskulttuureja.
 - Esimerkiksi tasmanialaisten tuho 1800-luvulla
- Valtakulttuurin pyrkimys sulauttaa eli *assimiloida* vähemmistö omaan kulttuuriinsa on myös hävittänyt tai uhannut hävittää monia alkuperäiskulttuureja.
 - Esimerkiksi saamelaisten pakkosuomalaisistaminen
- Nykyään alkuperäiskulttuurien ja -kansojen arvo ymmärretään paremmin ja niitä pyritään suojelemaan.
 - Esimerkiksi Kansainvälinen työjärjestö ILO on laatinut sopimuksen, joka takaa alkuperäiskansoille oikeuden omaan kieleen ja maanomistukseen.
 - Kaikki maat eivät ole vielä ratifioineet sopimusta.

PERINTEET ELÄVÄT ALKUPERÄISKULTTUUREISSA

- Alkuperäiskulttuurien perinteistä elämäntapaa ilmentävät muun muassa laulut, tanssit, pukeutuminen, rituaalit ja uskonnolliset seremoniat.
- Esimerkkejä:
 - ↳ Uuden-Seelannin maorien lahjaperinne *hau*
 - ↳ Inuiittien kurkkulaulu
 - ↳ Saamelaisten *joiku*
 - ↳ Amerikan alkuperäisväestöjen erilaiset sulkapähineet

PERINTEET ELÄVÄT ALKUPERÄISKULTTUUREISSA

Eri kulttuurien riiteissä ja rituaaleissa on samoja piirteitä ja tehtäviä:

- **Siirtymäriitit**, jotka liittyvät uuteen tai erilaiseen elämänvaiheeseen. Esimerkiksi **initiaatoriiitti**, jossa nuori vihitään yhteisön täysvaltaiseksi jäseniksi.
- **Kalendaaririitit**, joissa juhlitaan vuodenaikojen vaihtumista ja siihen liittyviä muutoksia elinkeinoissa.
- **Kriisiriitit**, joiden avulla pyritään hallitsemaan ja selviämään onnettomuuksista.

ALKUPERÄISKULTTUURIEN TUTKIMUS

- **Antropologia** eli ihmistutkimus on tiede, joka tutkii eri kulttuureja.
- Sen tutkimuskohteita ovat esimerkiksi:
 - ↪ yhteiskunnat ja yhteisöjen rakenteet
 - ↪ ihmisen käyttäytyminen ja elämäntavat
 - ↪ asenteet, uskomukset ja eri kulttuurien arvot.
- Antropologit voivat tutkia mitä tahansa kulttuureja, mutta tutkijat ovat perinteisesti olleet erityisen kiinnostuneita alkuperäiskulttuureista.
 - ↪ Tieteenalan historiaan liittyy myös synkkiä piirteitä: 1800-luvulla ja 1900-luvun alkupuolella antropologit luokittelevat kulttuureja eri kehitystasasteille. Kehittymättöminä pidetyt kulttuurit nähtiin primitiivisinä luonnonkansoina, jotka olivat irrationaalisia ja taikauskaisia ja joiden elämää hallitsivat monet pelot.

ALKUPERÄISKULTTUURIEN TUTKIMUS

- Antropologiseen tutkimukseen liittyy kenttätyö, jossa tutkittavaa kulttuuria havainnoidaan paikan päällä. Tutkija pyrkii omaksumaan kielen, elämäntavan ja kulttuurin, jotta hän ymmärtäisi tutkimuskohdettaan mahdollisimman hyvin.
- **Etnohistoria** on antropologian tutkimussuunta, jossa keskitytään alkuperäiskulttuurien ja -kansojen historiaan.

SAAMELAISET – ARKTINEN ALKUPERÄISKULTTUURI

**HISTORIA, MAAILMANKUVA JA
ASSIMILAATIO**

SAAMELAISET - ARKTINEN ALKUPERÄISKULTTUURI

- Saamelaiset ovat pääasiassa **Saamenmaan** alueella asuva alkuperäiskansa. Saamenmaa sijaitsee usean eri valtion alueella.
- Saamelaiset ovat sopeutuneet elämään arktisella alueella. Pääelinkeinoja ovat metsästys, kalastus ja poropaimentolaisuus.
- Saamelaisten historiasta ennen 1500-lukua tiedetään vähän: tiedot perustuvat arkeologisiin lähteisiin, koska kirjallisia lähteitä ei juuri ole.
- Geenitutkimuksen avulla on selvitetty, että saamelaisten esi-isät asuivat Suomessa paljon nykyistä laajemmalla alueella ennen suomalaisten esi-isien maahanmuuttoa.

SAAMELAISTEN HISTORIAN VARHAISVAIHEITA

- Saamelaisista on saatavilla tarkempaa tietoa 1500-luvulta eteenpäin, kun Ruotsin kruunu ryhtyi verottamaan heitä.
- Saamelaisille kuuluvien alueiden uudisasutusta sekä suosittiin että säädeltiin.
- 1500-luvun puolivälissä säädettiin niin sanottu **lapinraja**, joka erotti uudisasukkaat ja saamelaiset. Uudisasukkaat eivät saaneet ylittää rajaa, mutta saamelaiset saivat metsästää sen kummallakin puolella. Lapinrajan sijainti vaihteli historian aikana.
- Saamelaisten perinteinen yhteiskuntamalli oli **siida** eli lapinkylä, jossa kyläyhteisö jakoi ja hallinnoi maa-alueita ja luonnonvaroja, joihin kaikilla siidan jäsenillä oli nautintaoikeus.

SAAMELAISTEN HISTORIAN VARHAISVAIHEITA

- Poronhoidosta muodostui saamelaisten pääelinkeino 1600-luvulla.
- 1600-luvulla uudisasukkaat ja heidän harjoittamansa maanviljely alkoivat levittäytyä voimakkaammin saamelaisten maille.
- 1700-luvulta lähtien Suomen Lapissa on ollut enemmän uudisasukkaita kuin saamelaisia.
- Pohjoismaiden valtiorajojen tarkentuessa saamelaiset menettivät vähitellen oikeutensa heille perinteisesti kuuluneisiin maa-alueisiin ja valtiot alistivat saamelaiset alaisuuteensa.

MAAILMANKUVA JA USKOMUKSET

- Saamelaisten perinteiset uskomukset edustavat alkuperäiskansoille tyypillistä maailmankuvaa: ihminen on osa luontoa ja maailmaa selitetään myyttien ja henkiolentojen avulla.
- **Perinteiseen saamelaiseen maailmankuvaan kuuluu:**
 - **Luonnonusko:** Ihminen on osa ympäristöään eikä siitä erillinen.
 - **Animismi:** Kaikki luonnossa on elävää ja sielullista. Maailmassa on myös henkiolentoja kuten maahisia.
 - **Seidat** eli pyhät paikat, kuten tunturit, luolat ja lähteet.
 - **Käsitys tuonpuoleisesta:** Maailman jakautuu **yliseen, keskiseen ja aliseen**. *Ylinen* edustaa taivasta, tulevaisuutta ja tulevia jälkeläisiä. *Keskinen* nykyisyyttä ja elossa olevaa sukupolvea. *Alinen* maata, menneisyyttä ja esi-isiä.
 - **Samanismi:** Tietäjät eli shamaanit voivat kulkea ja toimia eri maailmojen välillä. He käyttävät apunaan rituaaleja, transsia ja noitarumpuja.
- Nykysaamelaisten maailmankuva on sekoitus moderneja ja perinteisiä käsityksiä.

SAAMELAISTEN ASSIMILAATIO: KRISTILLISTÄMINEN

- **Assimilaatio** tarkoittaa vähemmistökulttuurin sulautumista tai aktiivista sulauttamista valtakulttuuriin.
- Suomen saamelaisia on yritetty assimiloida sekä *kristillistämisen* että *suomalaistamisten* kautta.
- **Kristillistäminen**
 - Käännäyttämisen kristinuskoon alkoi vähitellen keskiajan jälkipuoliskolla.
 - Kristityt pitivät saamelaisten luonnonuskoa pakanallisena. Perinteiset uskomukset, tavat, pyhät paikat ja esimerkiksi noitarummut pyrittiin hävittämään.
 - Saamelaiset nimet yritettiin hävittää vaatimalla kasteessa kristitty nimi. Saamelaiset vastustivat käytäntöä ja antoivat lapsille myös saamelaisen nimen omassa rituaalissa. Kahden nimen käytäntö elää edelleen.
 - 1800-luvulla papit välittivät kristinuskon lisäksi myös moraaliopetusta ja tapakulttuuria. Saamelaiset yritettiin saada luopumaan omista perinteistään ja pukeutumaan sekä käyttäytymään kuten suomalaiset.

SAAMELAISTEN ASSIMILAATIO: SUOMALAISTAMINEN

- Itsenäistymisen jälkeen Suomesta pyrittiin rakentamaan kulttuuriltaan ja kieleltään mahdollisimman yhtenäinen.
- Suomalaistamista pidettiin oikeutettuna, koska sen tarkoitus oli tuoda edistystä ja sivistystä alempiarvoisina pidetyille kansoille.
- Suomen kielen opettaminen oli tärkeä osa saamelaisten sulauttamista valtakulttuuriin.
- Kansakouluissa opettivat suomenkieliset opettajat ja opetus järjestettiin suomalaisen kulttuurin ja ihanteiden pohjalta, eikä saamelaisten kulttuuria juuri huomioitu.
- Pakkosuomalaistamista tapahtui erityisesti toisen maailmansodan jälkeen kaukana kotoa olevissa **asuntolakouluissa**. Käytäntö vieraannutti saamelaislapsia heidän kielestään ja perinteisestä elämäntavastaan.

SAAMELAISTEN IDENTITEETTI, OIKEUDET JA HISTORIA

SAAMELAISTEN IDENTITEETTI

- Saamelaiset eivät ole yksi ja yhtenäinen kulttuuri, vaan saamelaisuuteen kuuluu monia eri kieliä, kulttuureja ja uskontoja.
- Suomen saamelaiset jakaantuvat kolmeen kieliryhmään: inarin-, koltan- ja pohjoissaameen. Pohjoissaamelaisten kieli on kaikkein käytetyin.
- Saamelaiset ovat pääosin luterilaisia tai ortodokseja kristittyjä. Nykysaamelaisten maailmankuvaan vaikuttavat myös moderni tiede sekä perinteinen luonnonusko.

SAAMELAISTEN IDENTITEETTI

- Saamelainen kulttuuri on nykyisin monille tärkeä osa identiteettiä: he käyttävät saamenpukua eli **gaktia**, harjoittavat perinteisiä elinkeinoja sekä ylläpitävät ja kehittävät saamen kieliä.
- Monet saamelaiset poliitikot ja kulttuurivaikuttajat myös aktiivisesti nostavat esiin epäkohtia ja ajavat saamelaisten oikeuksia.

SAAMELAISTEN OIKEUDET JA MENNEISYYDEN HALLINTA

- Suomen perustuslain 17 § takaa, että “saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan.”
- Saamelaisten oikeuksia pyritään turvaamaan ja ajamaan monin tavoin, johon kuuluu
 - omat **saamelaiskäräjät**
 - saamenkielisen opetuksen järjestäminen
 - kieltä ja kulttuuria koskeva itsehallinto.
- Kansallismuseo palauttaa saamelaisesineistön takaisin saamelaisten hallintaan.
- **Menneisyyden hallinta:** vääryyksien selvittämiseksi ja korjaamiseksi on perustettu vuonna 2017 **Saamelaisten totuus- ja sovintokomissio.**

NYKYISIÄ EPÄKOHTIA

- Oikeuksien parantumisesta huolimatta saamelaiset kokevat edelleen olevansa monin tavoin syrjitty ja aliarvostettu vähemmistö, joka haluaisi päättää enemmän omista asioistaan.
- Erityisesti seuraavien koetaan loukkaavan saamelaisten oikeuksia:
 - saamelaisten maiden ja vesien siirtäminen valtion omaisuudeksi
 - kalastusrajoitukset saamelaisten alueisiin kuuluvilla vesistöillä
 - suunnitelmat poronhoitoalueita halkovasta Jäämeren radasta
 - metsähakkuut ja kaivos Hankkeet
 - saamelaisia hyväksikäyttävä matkailubisnes, turismi ja kulttuurinen omiminen.

MITEN SAAMELAISTEN HISTORIAA ON KIRJOITETTU?

- Saamelaisia pidettiin pitkään historiattomana kansana, jota voidaan tutkia vain **etnologian** eli kansantieteellisen tutkimuksen keinoin.
- Perinteisen historiakäsityksen mukaan vain paikoilleen asettuneet viljelykulttuurit kehittyvät, kun taas kiertävää elämäntapaa harjoittavat metsästäjä-keräilijät ja paimentolaiset tulisivat lopulta jäämään sivistyksen jalkoihin.
- Saamelaisten historia on vaikea tutkimuskohde, sillä monet heistä kertovat lähteet ovat muiden kuin saamelaisten laatimia ja kokoamia. Siksi saamelaiset kokevat, että muut ovat kirjoittaneet heidän historiansa.

MITEN SAAMELAISTEN HISTORIAA ON KIRJOITETTU?

- Ongelma koskee myös muita alkuperäiskansoja, joita on tarkasteltu pääasiassa eurooppalaisen katseen ja etnosentrismin kautta. Alkuperäisväestön näkökulman sivuuttavasta, siirtomaaisäntien kokoamista tiedoista ja tutkimuksesta käytetään nimitystä **kolonialistinen arkisto**.
- **Postkoloniaalista historiantutkimuksen näkökulmaa** on sovellettu myös saamelaisten historian ja aseman tutkimiseen. Sen avulla pyritään selvittämään, miten kolonialismi vaikutti ja vaikuttaa edelleen saamelaisiin.

ABORIGINAALIEN ELÄMÄNTAPA JA MAAILMANKUVA

ELÄMÄÄ LUONNON EHDOKILLA

- Ensimmäiset ihmiset saapuivat Australiaan noin 60 000 vuotta sitten.
- Satoihin eri kieliryhmiin jakautuneella alkuperäisväestöllä oli samanlainen elämäntapa, johon kuuluivat:
 - kuiviin ja karuihin luonnon olosuhteisiin sopeutuminen
 - elinkeinona metsästys ja keräily
 - kiertävä elämäntapa, vain vähän kiinteää omaisuutta
 - tulenkäyttö ja metsästystekniikka.

ELÄMÄÄ LUONNON EHDOKILLA

- Aboriginaalit elivät 10–60 hengen paikallisryhmissä, joita yhdistivät
 - sukulaisuussuhteet
 - uskonnolliset seremoniat
 - kaupankäynti
 - vastavuoroisuuteen perustuva sosiaalinen verkosto.

ELÄMÄÄ LUONNON EHDOLLA

- Elämäntapa säilyi muuttumattomana tuhansia vuosia, kunnes eurooppalaiset saapuivat Australiaan 1700-luvun lopulla.
- Eurooppalaiset alkoivat nimittää alkuperäisväestö **aboriginaaleiksi** (lat. *ab origine*, alusta alkaen).

UNIMAAILMAN KULKIJAT ABORIGINAALIEN MAAILMANKUVA

- Aboriginaalit hahmottavat todellisuutta myyttisen **unimaailman** kautta.
- Ihmiset ovat erottamaton osa henkien täyttämää luontoa, jossa kaikki liittyy kaikkeen.
- Koska luonto on **pyhä**, sitä pitää varjella ja muokata mahdollisimman vähän.
- Samanlaisia ajatuksia löytyy tyypillisesti myös muista alkuperäiskansojen luonnonuskonnoista, esimerkiksi saamelaisilta.

UNIMAAILMAN KULKIJAT ABORIGINAALIEN MAAILMANKUVA

- Unimaailma sisältää muun muassa **alkuperämyytin**, joka selittää niin maan, ihmisten, eläinten kuin kasvien synnyn.
- Aboriginaaleille **uniaika** ei ole vain menneisyyttä, vaan ihmiset ovat sen kautta jatkuvasti yhteydessä luontoon ja esi-isiinsä.
- Maailmankuvaa välitettiin **suullisen perinteen** eli kertomusten, riittien ja laulujen sekä kallioihin ja puihin tehtyjen maalausten avulla.

ABORIGINAALIEN ASEMA ENNEN JA NYT

BRITTIEN ASEENTEET ABORIGINAALEJA KOHTAAN

- 1770-luvulla brittiläisen tutkimusmatkailija James Cookin retkikunta tutki Australian itärannikkoa.
- Cook kuvaili kohtaamaansa alkuperäisväestöä **etnoromanttisesti**: hän ajatteli, että aboriginaalit olivat onnellisia ja viattomia *jaloja villejä*.
- Myöhemmin brittien asenne muuttui **etnosentristiseksi** ja **rasistiseksi**. Aboriginaalien kulttuuria pidettiin kehittymättömänä ja heidän ajateltiin kuuluvan villiin, rumaan ja alhaiseen ihmisrotuun.
- Aboriginaaleista huolimatta britit ajattelivat, että Australia oli asuttamaton maanosia eli *terra nullius*, jonka ensimmäisenä vallannut valtio saisi pitää itsellään.
- Britit käyttivät Australiaa rangaistussiirtolana ja kuljettivat sinne vankeja 1788–1868.

PAKKOSIIRROT RESERVAATTEIHIN

- Löytöretkien jälkeen britit alkoivat asuttaa Australiaa. Vuosina 1831–1840 Australiaan muutti 65 000 uudisasukasta.
- Erilainen elämäntapa ajoi alkuperäisväestön ja uudisasukkaat jatkuviin konflikteihin:
 - Aboriginaalien elämäntapa oli **kiertävä**, eikä maata voinut omistaa.
 - Uudisasukkaiden elinkeinot eli viljely ja karjankasvatus taas perustuivat maanomistukseen ja **pysyvään asutukseen**.

PAKKOSIIRROT RESERVAATTEIHIN

- Leviävän asutuksen ja karjatalouden vuoksi alkuperäisväestön mahdollisuudet keräillä ja metsästää heikkenivät jatkuvasti. Vastarintaa tekevät aboriginaalit karkotettiin syvemmälle sisämaahan.
- Britit kannattivat väestöt erillään pitävää **segregaatiota** ja lopulta alkuperäisväestö pakkosiirrettiin **reservaatteihin**.
- Kokonaisuudessaan alkuperäisväestön ja eurooppalaisten kohtaaminen oli tuhoisa. 1700-luvun lopulla aboriginaaleja oli yli puoli miljoonaa, mutta vuonna 1930 heitä oli jäljellä enää 60 000. Nykyään väestö on elpynyt – 2020-luvun alussa aboriginaaleiksi identifioituvia oli jo noin 900 000.

HISTORIAN VÄÄRYYDET JA KÄÄNNE

- Siirtomaaisännät kohtelivat aboriginaaleja tylysti ja pyrkivät sulauttamaan eli **assimiloimaan** heidät valtaväestöön.
- **Kadotettu sukupolvi:** Aboriginaalien lapsia erotettiin vanhemmistaan ja vietiin kasvatustiloihin tai valkoisiin perheisiin. Vuoteen 1972 asti oli sallittua jopa riistää alkuperäisväestön lapsi perheeltään.
- Assimilaatio toteutui huonosti, koska rasistisessa kulttuurissa aboriginaaleja ei ihonvärinsä vuoksi hyväksytty osaksi yhteiskuntaa. Elämä reservaatteissa oli valkoisten viranomaisten valvoma ja rajoittama.

HISTORIAN VÄÄRYYDET JA KÄÄNNE

- **1960-luvulla tapahtui käänne parempaan.**
- Rotuerottelulakeja kumottiin.
- Alkuperäisväestö sai äänioikeuden ja kansalaisoikeudet.
- Rotusyrjintä kiellettiin lailla vuonna 1975. Asenteet muuttuivat hitaammin.
- Maanomistuskiistoja ryhdyttiin ratkaisemaan myös alkuperäisväestön hyväksi. Heimoneuvostot vaativat erityisesti pyhien paikkojen palauttamista aboriginaalien hallintaan.

MENNEISYYDEN HALLINTA AUSTRALIASSA

- **Menneisyyden hallintaan** kuuluu historian vääryyksien myöntäminen, käsittely ja sovittaminen.
- Aboriginaalien huono kohtelu on herättänyt Australiassa kriittistä julkista keskustelua, joka on saanut aikaan kehitystä useilla tavoilla.
- Aboriginaalien asema Australian alkuperäisväestönä on tunnustettu.
- Aboriginaalien kohtelusta on esitetty julkisia anteeksipyyntöjä.
- Kohtelun uhreille on perustettu muistomerkkejä.
- Pakkosiirrot ja kaltoinkohtelut on myönnetty, ja niitä on tutkittu.

ESIMERKKI MENNEISYYDEN HALLINNASTA

Kansakunnan on tullut aika kääntää uusi sivu Australian historiassa oikaisemalla menneet vääryydet ja täten siirtyä eteenpäin katsoen luottavaisesti tulevaisuuteen. Me pyydämme anteeksi useiden hallitusten ja parlamenttien lakeja ja toistuvasti harjoitettua politiikkaa, joka toi syvää surua, kärsimystä ja menetyksiä maanmiehillemme.

Pyydämme anteeksi varastettujen sukupolvien ja heidän jälkeläistensä ja perheittensä tuskaa, kärsimystä ja kipua. Pyydämme anteeksi isiltä ja äideiltä, veljiltä ja siskoilta, hajotetuilta perheiltä ja yhteisöiltä.

– Australian pääministeri Kevin Rudd

ABORIGINAALIEN ASEMA TÄNÄÄN

Myönteisiä kehityskulkuja

- Alkuperäiskulttuurin arvostus on kohonnut sekä aboriginaalien että länsimaalaisten keskuudessa.
- Avoin syrjintä on vähentynyt.
- Lapsikuolleisuus on vähentynyt, keski-ikä noussut ja väkiluku kasvanut.
- Koulutustaso on kohentunut.
- Aboriginaaliyhteisöille on annettu valtaväestöstä erottuvia ryhmäoikeuksia ja alueita, joilla halutaan mahdollistaa perinteinen elämäntapa.

ABORIGINAALIEN ASEMA TÄNÄÄN

Uusia ja vanhoja ongelmia

- Suurta osaa kaapatuista maista ei ole vielääkään palautettu niiden alkuperäisille omistajille.
- Kehityksestä huolimatta aboriginaalit kärsivät yhä valtaväestöä enemmän köyhyydestä, itsemurhista, päihteistä, syrjinnästä ja väkivallasta.
- Ongelmat koskevat erityisesti maaseudulla asuvia.